

8. Соціальна робота : навч. посібник / В. П. Андрущенко, В. П. Бех, М. П. Лукашевич, І. І. Мигович. – К. : ДЦССМ, 2002. – Кн. 2. – 315 с.
9. Циба В. Г. Соціологія особистості: системний підхід (соціально-психологічний аналіз) / В. Г. Циба. – К. : МАУП, 2000. – 217 с.

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛИЗАЦИИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

Панфілов О. Ю., Соболева С. М.

Рассмотрены основные особенности социализации современной студенческой молодежи как специфической социально-демографической общности. Определены социальные факторы влияния украинского общества на процесс социализации молодежи. Проанализированы различные подходы к определению понятия «социализация», видов и механизмов социализации.

Ключевые слова: социализация, молодежь, студенческая молодежь, факторы социализации, механизмы социализации.

FEATURES SOCIALIZATION STUDENTS IN MODERN CONDITIONS OF UKRAINIAN SOCIETY

Panfilov O. Yu., Soboleva S. M.

The article describes the main features of the socialization of today's college students as a specific socio-demographic community. Determined by social factors influence the Ukrainian society to the socialization of young people. Analyze different approaches to the definition of "socialization", types and mechanisms of socialization.

Key words: socialization, youth, students, socialization factors, mechanisms of socialization.

УДК 321.728

*Є. М. Мануйлов, доктор філософії, професор;
М. В. Толочко, здобувачка*

ВНУТРІШНЬОПАРТІЙНА ДЕМОКРАТІЯ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Розглянуто важливий чинник партійної політики, один із критеріїв, що вирізняє справжню партію, спроможну виконувати публічну політичну функцію, – внутрішньопартійну демократію. Проаналізовано чинники, за умов дотримання яких полі-

тична партія може вважатися демократичною. Наведено моделі внутрішньопартійної демократії. Зроблено висновок про необхідність регулювання внутрішньої діяльності партії з метою забезпечення належного функціонування демократичного суспільства.

Ключові слова: демократія, політична партія, внутрішньопартійна демократія, організаційна структура.

Актуальність проблеми. Розвиток внутрішньопартійної демократії справляє позитивний вплив на політичну культуру в цілому, адже партії, які «практикують те, що вони проповідують», здобувають стратегічні переваги у вигляді суспільної довіри, що виражається у зміцненні та розширенні електоральної бази. Ідеал внутрішньопартійної демократії, що поєднує у собі цінності репрезентативної і прямої демократії, підкреслюючи необхідність перманентного зв'язку простих громадян і членів партій з представниками влади, не тільки приносить користь партіям, а й також у перспективі сприяє стабільності та легітимності демократій, в яких ці партії борються за владу. Внутрішньопартійна демократія виступає важливим чинником партійної політики. Загальна мета внутрішньопартійної демократії – забезпечити максимально доцільну інклюзивність, дати змогу кожному члену партії долучитися до формування волі партії. [1, с. 12]

Аналіз останніх джерел і публікацій. Розв'язанню проблем внутрішньопартійної демократії та розвитку партійної структури присвячено чимало наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Серед них такі дослідники політичних партій, як Н. Богашева, Г. Берченко, Ф. Веніславський, Н. Гаєва, В. Лемак, Р. Ліннеманн, О. Нідермайєр, І. Павленко, О. Постол, А. Романюк, В. Тізенгаузен, Г.-Й. Феєн, С. Череватий, Ю. Шведа, О. Шиманова.

Формулювання цілей. В Україні ще не проводилися дослідження внутрішньої організації партій, специфіки функціонування їх структур, рівня активності регіональних структур, характеру комунікацій усередині партії, соціологічні опитування серед членів партії. Питання внутрішньопартійної демократії не є таким, що стосується виключно її внутрішньої діяльності, оскільки через партії суспільство делегує право на управління державою від свого імені. В умовах демократичних трансформацій здатність до внутрішньої демократизації слід розглядати як один із важливих критеріїв, що вирізняє справжню партію, спроможну виконувати публічну політичну функцію, від організаційно нестійких політичних проєктів лідерського ґатунку та «політичних підприємств».

Виклад основного матеріалу. Серед вад партійної системи України, таких як невідповідність національного законодавства про політичні партії стандартам Євросоюзу; ідеологічна невизначеність партій; формальний підхід до розроблення та реалізації програмних документів; персоніфікація партійно-

політичного життя; залежність діяльності політичних партій від особистості лідера; низький рівень політичної відповідальності партійних лідерів за власну діяльність та роботу очолюваних ними партійних субструктур; тіньові схеми фінансування партій, С. Череватий виділяє також невідповідність структури та внутрішньої організації партії демократичним канонам [2, с. 61].

Ф. Веніславський серед причин низького рівня розвитку політичних партій та слабкої політичної структуризації суспільства, крім таких як відсутність чіткої та послідовної ідеологічної основи діяльності політичних партій; відсутність реальної та розгалуженої організаційної структури; відсутність постійної, системної пропаганди своїх ідей, цілей з метою отримання підтримки в суспільстві, формування сталого корпусу своїх прибічників, виділяє й відсутність реальної внутрішньопартійної демократії, диктає практично незмінних політичних лідерів, що одноособово, на власний розсуд, без обговорення та голосування ухвалюють і публічно оголошують від імені партії майже всі суспільно значущі рішення [3, с. 145].

«Демократія – це система вирішення суперечностей, у якій результати залежать від того, що зроблять протилежні сторони, але жодна із сил не контролює процес, який відбувається. Результати вирішення певної суперечності невідомі *ex ante* нікому з числа політичних сил, що борються між собою, тому що наслідки їх дій залежать від дій інших і їх неможливо передбачити з високим ступенем ймовірності» (А. Пшеворський) [4, с. 4]. Демократія – це метод інституційного узгодження інтересів при ухваленні рішень задля загального блага (Дж. Шумпетер). На думку Ж. Бюрдо, демократія сьогодні – це філософія, спосіб життя, релігія, і лише як похідне від цього – форма правління. Для італійського конституціоналіста Дж. Мараніні демократія – кінцева мета, вища цінність будь-якої влади. Проте чи існує вона у внутрішній діяльності політичної партії? Як краще – регулювати партійне життя, намагаючись через закони захистити принципи демократії в організації та діяльності політичних партій, оскільки саме вони є основними інститутами політичної системи країн демократичного режиму; чи не втручатися в їх роботу, керуючись розумінням демократії як максимально можливої реалізації свободи і захисту незалежності громадян та їх об'єднань?

«Внутрішньопартійна демократія» – це термін, що описує широкий спектр методів, які забезпечують доступ рядових членів партії до внутрішньопартійного обговорення, ухвалення рішень та кадрової політики партії. Внутрішня демократія в політичній партії означає, що партія колегіально встановлює публічні правила і процедури, які регламентують кадрову політику і порядок ухвалення рішень, аби уникнути узурпації влади окремими лідерами або вузькою групою осіб. Як зазначає німецький дослідник партійних процесів Райнер Ліннеманн, важко визначити «демократичні принципи», але дає ви-

значення «внутрішнього устрою» партії – «організація процесів формування внутрішньопартійної волі» [1, с. 12]. Питання внутрішньопартійної демократії безпосередньо пов'язане з організаційною структурою партії, оскільки саме вона визначає ступінь участі членів партії в ухваленні рішень, що стосуються партійних питань, проблем, програм. Внутрішньопартійна демократія надає партійним структурам і організаціям різних рівнів право самостійно ухвалювати рішення без втручання вищестоящих органів [5]. В. Литвин зазначає: «Демократія існує в невеликих партіях».

Політична партія – це частина суспільства, репрезентативна у своїй аналітико-пізнавальній і практичній діяльності провідним тенденціям його розвитку, підпорядкованого задоволенню матеріальних і духових потреб та інтересів людини. О. Постол пропонує розглядати політичну партію в таких інтересах: як суб'єкта продукування ідей, що мають не класово обмежений, а виключно загальний характер; загальні ідеї є ніщо інше, як закони, яким має відповідати їхній спосіб життя; як суб'єкта громадянського суспільства, але не масового, а елітарного – обраного об'єктивним розумом; певний соціальний атрактор, що притягує до себе все суспільство як за змістом ідей, доступних для розуміння кожному, хто цього справді бажає, так і за демонстрацією адекватного йому способу життя, привабливого і прийняттого для соціуму; партія повинна мати мету не завоювання влади в державі, а підняття суспільства на рівень громадянського стану [7, с. 701].

Партія, побудована за авторитарним чи тоталітарним типом, не спрямовує свої дії на реалізацію демократичних принципів. До засад внутрішньопартійної демократії відносять: виборність керівних органів, періодичність проведення з'їздів (конференцій), порядок ухвалення рішень, недопущення дискримінації в політичних партіях за національними, расовими, статевими, освітніми, релігійними та іншими ознаками, права і обов'язки членів партії. К. Хессе наголошує, що мета правової регламентації щодо внутрішньої демократії полягає у такому: не обмежити свободу партій (у сенсі їхньої внутрішньої організації), а навпаки, встановити і гарантувати свободу всередині партій і у такий спосіб забезпечити свободу політичного процесу в його зародку. На особливу увагу в цьому контексті заслуговує положення щодо створення партійного арбітражу для вирішення спорів партії чи її територіальних організацій з окремими членами партії, а також спорів про тлумачення та застосування статуту партії. При цьому члени арбітражних органів не можуть перебувати на службі в партії чи її територіальних організаціях; вони є незалежними і не пов'язані жодними вказівками. Забезпечення правовими засобами утвердження демократичних принципів внутрішньої побудови політичних партій у державах з тоталітарним минулим є особливо актуальним, оскільки в умовах нерозвиненого громадянського суспільства законодавець

має взяти на себе основну роль у протистоянні політичним силам, орієнтованим на формування вождистських партій недемократичного типу. Неважко передбачити, що законодавче закріплення демократичних принципів внутрішньопартійного життя дехто може розцінити як обмеження прав партії. Проте насправді ж ідеться про обмеження свавілля партійної бюрократії та захист прав рядових членів партії [8, с. 68].

На жаль, наука конституційного права дуже мало уваги приділяє проблемам внутрішньопартійної демократії. Якщо звернутися до європейського досвіду, то у 1949 р. у ФРН було ухвалено Основний закон, у якому вперше встановлювався обов'язок політичних партій дотримуватися внутрішньої демократії. На охорону свободи усередині партії безпосередньо спрямовано абз. 1 ст. 21, відповідно до якого внутрішня організація партії має відповідати демократичним принципам. Норму було включено з метою уникнути повернення до тоталітарної системи, однак включення стало можливим разом з іншими причинами, через існування партії, що зневажала свободу. Це положення не обмежує свободу партій в сенсі змістовного начала їх внутрішньої організації, а навпаки, прагне встановити і гарантувати свободу всередині партій і в такий спосіб забезпечити свободу політичного процесу в його зародку. Німецькі вчені зазначають, що ст. 21 Основного закону ФРН безсумнівно не допускає ухвалення внутрішньопартійних рішень за принципом вождизму, обрання суворо централізованої організаційної форми, яка не визнає місцевих союзів, успадкування партійних посад, усунення окремих членів від участі у виборах. Демократичні принципи сьогодні також становлять підґрунтя організації і діяльності партій відповідно до вимог, сформульованих в основних законах Італії, Іспанії, Греції, Албанії, Андорри, Вірменії, Франції, Румунії, Чехії, Португалії [9, с. 146]. В Україні, на відміну від інших європейських країн, майже не висувуються вимоги до внутрішнього устрою політичних партій. Відсутність відповідних положень у Конституції України визначило підхід законодавця, який всі внутрішньоорганізаційні питання, що мають визначатися статутом, віддав на розсуд самих партій і вивів їх з-під судового контролю. Так, згідно з п. 4 ч. 2 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України компетенція адміністративних судів не поширюється на публічно-правові спори щодо відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян віднесені до його внутрішньої діяльності або виключної компетенції [10]. Конституційний Суд України у Рішенні від 23 травня 2001 р. (справа щодо конституційності ст. 248³ ЦПК України) визнав таким, що відповідає Конституції України, аналогічне положення ЦПК України, котре діяло на час розгляду справи, згідно з яким судам не підвідомчі скарги на акти і дії об'єднань громадян, які відповідно до закону, статуту (положення) належать до їх внутрішньоорганізаційної діяльності або їх виключної компетенції. Основним аргументом Суду було те, що втручання

державних органів і службових осіб у діяльність об'єднань громадян не допускається (ст. 8 Закону України «Про об'єднання громадян», ст. 4 Закону України «Про політичні партії в Україні») [13]. Конституційний Суд України зосередив увагу виключно на зовнішньому критерії діяльності політичних партій і не вказав на необхідність дотримання партіями демократичних принципів у внутрішній діяльності, що також мало б бути предметом перевірки в судах. На думку Г. Берченка, необхідно на рівні Конституції України закріпити норму про те, що політичні партії у своїй діяльності мають керуватися демократичними принципами [9, с. 147]. Однак, на думку інших учених, докладно регламентовані внутрішні процедури дозволяють кожному учаснику відносин заздалегідь ознайомитися з порядками, віддавати собі звіт у власних правах і можливостях та уникнути небажаних конфліктів усередині партії. Такого роду процедури доцільніше визначати внутрішніми документами (статутами) партій, а на рівень конституційного і законодавчого регулювання виводити відносини політичних партій з державою.

У Керівних принципах регулювання діяльності політичних партій, ухвалених Венеціанською комісією на 84 пленарній сесії (Венеція, 15–16 жовтня 2010 р.), зазначено, що завдяки важливій ролі, котру відіграють політичні партії як актори демократії, деякі держави – члени ОБСЄ мають законодавчі вимоги, аби певні внутрішні функції партії були демократичними за природою. Підстави та застосованість такого законодавства повинні бути ретельно продумані, аби надмірно не втручатися у право партій як вільних об'єднань керувати своїми внутрішніми справами. Проте оскільки партії сприяють вираженню політичних поглядів і є інструментами для висування кандидатів на виборах, деяке регулювання внутрішньої діяльності партії можна вважати необхідним для забезпечення належного функціонування демократичного суспільства. Звичайно таке регулювання обмежується вимогою, аби партії були прозорими в ухваленні рішень і зверталися до думки членів партії при визначенні партійного керівництва і кандидатів [14, с. 81].

У п. 128 Кодексу належної практики щодо політичних партій, ухваленого Венеціанською комісією на 77 пленарній сесії на основі коментарів К. Клоза Монтеро, Ж.-К. Кольяра, зазначено, що внутрішня структура політичних партій має бути чіткою і прозорою, оскільки вона є тим каналом, через який відбираються партійні працівники та публічні посадові особи і через який вони можуть бути підзвітними перед членами партії. Внутрішні норми, що регулюють функціонування органічної структури, також повинні керуватися принципами ясності і прозорості та забезпечувати ефективний зв'язок між функціональними підрозділами та тематичними секціями, що діють на різних географічних рівнях. Велике значення має зв'язок між центральним керівництвом партії та організаціями на регіональному і місцевому рівнях, які мають

основне значення для взаємодії партії з громадянським суспільством і участі громадян у місцевому суспільному житті [15].

Ганс-Йоахім Феен визначив вісім ознак успішної, зорієнтованої на тривале існування політичної партії: 1) наявність стабільного електорального базису, який складається з певних соціальних груп виборців; 2) широка організаційна мережа, яка буде представлена власними офісами і помітна у своїй діяльності по всій території країни; 3) активна членська організація; 4) партія мусить бути комунікативною, причому як усередині, так і наззовні; 5) власний, тільки їй притаманний профіль, який чітко відрізняв би від усіх інших партій; 6) партія повинна бути керованою; 7) партія мусить бути спроможною до інтеграції; 8) партія повинна мати здатність – як організаційну, так і фінансову – до проведення виборчих кампаній [16, с. 17].

Н. Богашева наголошує, що, на жаль, в Україні панує погана традиція формування партій лідерського типу, де вирішальною є особиста позиція вождя, участь членів партії у процесі ухвалення рішень мінімальна, а процедура ухвалення партійних рішень далека від прозорості. Тому фальшивим слід вважати проголошення демократичних ідеологічних засад і цілей партії, яка застосовує у партійному житті авторитарні форми управління, де колегіальні органи підкорені волі єдиної особи – лідера, який вважає себе мало не власником партії.

Політичні партії являють собою форму асоціації, життєво важливу для належного функціонування демократії. З метою запобігання виявам екстремізму в діяльності партії необхідно зобов'язати політичні партії підтримувати демократичність своєї внутрішньої організації, здатність членів партії вибирати чи відкликати політичних лідерів, рівне і пропорційне представництво інтересів меншості в партії. Це буде гарантією проти формування вождистських партій тоталітарного типу, яким притаманна орієнтація на ідеологію і практику політичного екстремізму [17, с. 45].

Політична партія може вважатися демократичною за умови дотримання таких вимог:

– децентралізація партійної діяльності, делегування: баланс між керівними функціями у центрі та на периферії, визначення і розмежування повноважень; виборні механізми формування керівних органів;

– демократичні механізми ухвалення рішень, інклюзивність: внутрішньопартійні рішення ухвалюються колегіально (шляхом голосування або консенсусу); рішення із загальних питань ухвалюються з урахуванням позиції місцевих осередків, існує можливість «низової ініціативи»; рішення місцевих питань стосуються компетенції локальних осередків;

– прозорість у роботі з ресурсами: локальні осередки та рядові члени мають доступ до фінансової інформації тією мірою, якою це не загрожує інтересам партії;

– підзвітність: керівництво партії та її центральні органи складають і надають партії регулярні звіти з політичної діяльності організаційних та фінансових питань; діють контрольно-ревізійні органи [1, с. 13].

Організаційна структура українських партій не відповідає сучасному розумінню партії як політичного підприємства в умовах функціонування конкурентного політичного ринку, а скоріше нагадує напіввітньову, напівзакриту структуру для обслуговування інтересів вузьких кіл бізнесових та політичних угруповань. Завдяки цим обставинам сформулювалися такі характерні риси структури українських партій:

- переважання принципів авторитарного або демократичного централізму у внутрішньопартійному житті;
- поєднання представницьких, арбітражних та виконавчих функцій на рівні партійного керівництва;
- відсутність фахового партійного апарату, який би володів сучасними політичними технологіями;
- відсутність партійних фракцій, які б стимулювали внутрішньопартійну конкуренцію, та цивілізованого механізму формування партійного лідерства;
- спрощений (неринковий) механізм політичної мотивації, який робить успіх політичної кар'єри залежним здебільшого від клієнтелістських стосунків з партійними лідерами, а не від заслуг перед партією;
- непрозорий механізм розподілу партійних фінансів;
- залежність партійних лідерів від владних та олігархічно-кланових структур.

Загалом розпливчата, недостатньо деталізована нормативна основа партійного будівництва унеможливує контроль за виконанням партійних рішень. Така організаційна структура також не сприяє припливу до партійних лав ініціативних, високоінтелектуальних та моральних кадрів, не забезпечує постійної циркуляції, оновлення кадрового потенціалу політичних партій. Політичні технології українських партій мають примітивний популістський характер, зорієнтовані не на далеку перспективу утвердження власного електорального сегмента, а на короткочасне маніпулювання стереотипами масової свідомості. Тому українські партії не намагаються сформувати свою ідеологічну позицію в суспільстві, здобувши таким чином масову підтримку своїх ідеологічних прихильників, а постійно пристосовуються до виборчої кон'юнктури, маневруючи між ідеологічно неоднорідними електоральними групами, владою та олігархічними угрупованнями [18].

О. Нідермайер виділяє такі моделі внутрішньопартійної демократії.

І. Партійна модель, що базується на економічній теорії демократії: відбувається зміна внутрішньопартійної демократії на міжпартійну демократію. Оскільки активна участь членів партії у внутрішньому партійному житті та залученні нових членів розглядається як дисфункція, то партійне керівництво

намагається уникнути цього за рахунок централізації партійної структури. Це дає змогу суттєво зекономити засоби, не допустити обмеження свободи партійного керівництва і сприяє ефективній діяльності партійної організації.

II. Модель демократії, спрямована на забезпечення працездатності політичної системи: ядро партій становить конкуруюча між собою партійна еліта. В той же час члени партії не беруть участі у формуванні внутрішньопартійної політики, а тільки забезпечують легітимацію партійної еліти шляхом внутрішньопартійних виборів і контролю за діяльністю обраних представників.

III. Модель, що спирається на реальну участь партійної бази у формуванні партійної політики: внутрішньопартійне волевиявлення формується знизу вгору, орієнтуючись на партійну базу. Звичайні члени партії беруть реальну, а не формальну участь в ухваленні внутрішньопартійних рішень на будь-якому рівні організації.

Отже, в першій моделі, через побоювання втрати центральним керівництвом важелів впливу, комунікація є централізованою та низхідною. Центр не підтримує ініціатив регіональних і місцевих партійних організацій, а рядовий член є лише отримувачем інформації з центру. Друга модель використовує рядових членів для забезпечення легітимації діяльності партійної еліти в межах політичної системи держави. Для третьої моделі характерна висхідна комунікація, центр прислуховується до ініціатив нижчестоящих партійних організацій, а тому член партії є активним суб'єктом процесу комунікації [19].

Політологи пропонують декілька шляхів виходу із ситуації, що склалася:

1) внесення відповідних змін до закону про політичні партії. Але керівництво політичних партій, в тому числі представлених у парламенті, абсолютно не зацікавлене у запровадженні діючої внутрішньопартійної демократії;

2) внесення відповідних змін до закону про вибори народних депутатів, тобто зміна виборчої системи, запровадження відкритих виборчих списків, коли самі виборці обирають конкретних кандидатів зі списку. Однак з'явиться загроза того, що виборцям не під силу буде розібратися у великій кількості кандидатів;

3) добровільний розвиток існуючих партій в напрямку внутрішньої демократизації і в першу чергу внесення відповідних змін до партійних статутів. Але й тут є обов'язкова умова – наявність і вияв політичної волі, без якої, на нашу думку, мало що може зрушитися з мертвої точки.

Політичні партії є тим інститутом громадянського суспільства, через який здійснюється безпосередній зв'язок між громадянським суспільством, з одного боку, і механізмом здійснення демократичної публічної влади – з другого. Партійна система виглядає респектабельно: у Міністерстві юстиції України зареєстровано 201 політичну партію; створюється картина конкурентного політичного плюралізму західного зразка. Проте при детальному аналізуван-

ні діяльності політичних партій та законодавства України, що її врегулює, проглядається істотна віддаленість від західного зразка. Порівняння стану конституційного регулювання діяльності політичних партій в Україні з його регулюванням на цьому рівні в більшості європейських держав дає можливість дійти висновку про його недостатність у багатьох аспектах. Головна претензія при цьому полягає в констатації повної відсутності в Основному Законі України застережень щодо: демократичності внутрішнього організаційного устрою політичних партій; методів їх діяльності; порядку фінансування; прямої заборони так званих тоталітарних партій; відкритості (нетаємності) структури політичної партії.

Без формулювання таких вимог конституційне регулювання цього сегмента громадянського суспільства не може досягти своїх цілей. Наприклад, Конституція Польської Республіки передбачає, що політичні партії мають за мету «демократичними методами впливати на формування політики держави», а їх фінансування є гласним (ст. 11), а також забороняє «існування політичних та інших організацій, які в своїх програмах звертаються до тоталітарних методів і прийомів діяльності нацизму, фашизму та комунізму. . .» М. Дюверже зазначав, що тоталітарні партії відрізняються від демократичних за такими специфічними ознаками, зокрема: внутрішня централізація, одноманітність, відсутність внутрішніх розбіжностей; закритий характер; призначення керівництва зверху донизу, їх кооптація; сакральний характер; домінування партії над парламентарями.

Проблема полягає у тому, що Закон України «Про політичні партії в Україні» не передбачає вимог щодо демократичної внутрішньої організації партії. Справді, вітчизняні політичні партії володіють організаційними ознаками, які роблять їх, власне, недемократичними структурами, а саме:

1) надцентралізована структура та організація передбачають можливість для керівного органу чи вищестоящої партійної структури розпуску вищестоящого осередку, виключення зі складу партії будь-якого її члена за «дискредитацію» політичної партії. Первинні осередки в такій організаційній атмосфері не спроможні впливати на ухвалення рішень керівними органами партії. Централізм в організації закріплено у статутах політичних партій;

2) керівні органи партій не формуються через демократичні процедури. Лідер (голова) партії не отримує мандата довіри з боку партійного з'їзду через процедуру таємного голосування – за окремими винятками, такою є ситуація у більшості політичних партій;

3) політичні партії ухвалюють рішення з питань здійснення окремих функцій публічної влади також за межами демократичних процедур. Йдеться про формування і висунення партією кандидата у президенти чи списків кандидатів у депутати різного рівня тощо. Як видається, саме відсутність демократичних процедур у формуванні списку кандидатів призводить до його

наповнення неопублічними та випадковими особами. Не тільки в країнах – членах ЄС, а й навіть у Російській Федерації має місце розуміння необхідності врегулювання питань демократичного ухвалення рішень політичними партіями. Згідно з ч. 3 ст. 25 Федерального Закону РФ «Про політичні партії» рішення про обрання керівних і контрольно-ревізійних органів політичних партій та їх регіональних відділень, а також про висування кандидатів в органах державної влади і органах місцевого самоврядування ухвалюються тасмним голосуванням. Внутрішньо недемократичні партії, природно, не можуть сприяти зміцненню демократичного політичного режиму [20, с. 20].

Н. Богашева зазначає про проблему потреби та правомірності встановлення державного контролю на рівні додержання політичною партією вимог внутрішньопартійної демократії. Не може вважатися демократичною партія, яка не застосує у своєму внутрішньому житті засад демократії. Адже саме у поточному функціонуванні партійних структур та органів виховуються члени партії, отримують зразки для наслідування та набувають навичок участі у суспільно-політичних, у тому числі владних, відносинах. Як зазначає В. Лапасава, внутрішнє облаштування партії – це модель її уявлення про функціонування державної влади. Не може бути, щоб партія, побудована за авторитарним чи тоталітарним типом, скеровувала б свої дії наззовні на реалізацію демократичних принципів і цілей. Тому важливо, аби внутрішні відносини в партії будувалися на засадах демократії, аби у власній діяльності партії застосовували демократичні ідеї. Проте недостатня укоріненість демократичних традицій може викликати потребу нормативного впливу, що стає необхідним у демократичній державі. Встановлення законодавчих приписів, спрямованих на забезпечення суспільно необхідного рівня внутрішньопартійної демократії, є певним втручанням держави у сферу статутного регулювання внутрішньої діяльності партії [21, с. 38].

Контроль за внутрішньоорганізаційною (статутною) діяльністю політичної партії є глибокою формою втручання держави в автономне функціонування цього незалежного об'єднання громадян, втручання у стосунки членів партії між собою. Встановлюючи можливість такого втручання, необхідно дуже точно визначити його обсяг. Вимога забезпечення внутрішньопартійної демократії повинна реалізуватися з надзвичайною обережністю, із збереженням максимальної автономії партій і різноманітності партійної системи [21, с. 39].

На думку І. Павленко, реалізація принципів внутрішньої демократії уможливить таке:

1) здійснювати реформи, виходячи не тільки з власних вузькогрупових інтересів, скільки з урахуванням інтересів своїх виборців та широкого кола членів партії;

2) сприятиме зниженню рівня конфліктності вітчизняної політики та полегшенню формуванню режиму консенсусної демократії. Цей чинник також

є обов'язковою умовою поширення у суспільстві та політикумі принципів політичної культури;

3) стимулюватиме партії до власного більш швидкого ідеологічного оформлення; відповідального ставлення до написання і виконання своїх програм та зменшить використання популізму в політиці як методу маніпуляції виборцями;

4) сприятиме професіоналізації лідерського складу партій (внаслідок створення атмосфери внутрішньопартійної конкуренції еліт) та його постійної ротації. Це не тільки призведе до більш фахового виконання депутатами своїх обов'язків та відповідального підходу до формування органів влади, а й зменшить рівень персоніфікації політичного процесу, надасть партіям перспективу «пережити» своїх лідерів [16, с. 23].

Висновок. Внутрішньопартійна демократія виступає важливим чинником партійної політики. Демократичні структури ґрунтуються на принципі ухвалення рішень більшістю та захисті прав меншості. Певна річ, що ці різні погляди мають орієнтуватися на спільну політичну мету партії та її ідеологічні засади. Можливі три шляхи запровадження внутрішньопартійної демократії: внесення змін до Основного Закону; внесення змін до закону про політичні партії, вибори народних депутатів; добровільний розвиток існуючих партій в напрямку внутрішньої демократизації. Віра партії в демократичні принципи має відображатися не тільки в статуті, а й у відносинах між лідерами та членами партії. Це означає, що партія повинна бути відданою практиці демократичної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основні процедури внутрішньопартійної демократії. Аналітичний огляд [Електронний ресурс] / підготовлено С. Г. Конончук, О. А. Ярошем / Український незалежний центр політичних досліджень. – К., 2012. – Режим доступу: http://www.ucipr.kiev.ua/userfiles/party_democracy2012.pdf.
2. Череватий С. В. Партійна еліта України: амбіції та результати / С. В. Череватий // Влада та суспільство під впливом закону «циркуляції еліт»: матеріали міжнар. наук.-теор. конф. (XXIII Харк. політол. читання). – Х. : ХАП, Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого / голов. ред. А. П. Гегьман та ін., 2010. – С. 60–62.
3. Веніславський Ф. В. Динаміка політичної структуризації українського суспільства / Ф. В. Веніславський // Політична наука в епоху суспільних перетворень: потенціал і його реалізація: матеріали міжнар. наук.-теор. конф. (XXV ювілейні Харк. політол. читання). – Х. : Харк. асоціація політологів, Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування, Нац. акад. правов. наук України, 2012. – С. 144–146.
4. Романюк А. Партії та електоральна політика [Електронний ресурс] / А. Романюк, Ю. Шведа. – Львів: ЦПД – Астролябія, 2005. – 348 с. Режим доступу – http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/Shveda_Romanyuk/Romanyuk_Shveda_M1.pdf.

5. Шиманова О. В. Чинники функціонування внутрішньопартійної комунікації [Електронний ресурс] / О. В. Шиманова // Вісн. СевНТУ: зб. наук. праць. – Севастополь, 2011. – Вип. 123. – Режим доступу: <http://sevntu.com.ua/jspsui/handle/123456789/5007>.
6. Scarrow Susan. Political parties and democracy in theoretical and practical perspectives. Implementing intra-party democracy [Електронний ресурс] / Susan Scarrow. – The National Democratic Institute for International Affairs. – Режим доступу: http://www.accessdemocracy.org/files/1951_polpart_scarrow_110105.pdf.
7. Постол О. С. Політичні партії як об'єкт політичної філософії / О. С. Постол, А. А. Постол // Держава і право. Юрид. і політ. науки / голова редкол. Ю. С. Шемшученко, 2010. – Вип. 47. – С. 695–702.
8. Гаєва Н. П. Закон України «Про політичні партії в Україні»: деякі актуальні проблеми / Н. П. Гаєва // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2005. – Вип. 2. – С. 67–73.
9. Берченко Г. В. Конституційні засади внутрішньопартійної демократії в Україні / Г. В. Берченко // Громадянське суспільство і права людини : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, м. Харків, 9 груд. 2010 р. / Нац. акад. правов. наук України, НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування, Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. – Х., 2010. – С. 146–148.
10. Кодекс адміністративного судочинства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
11. Про політичні партії в Україні [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.
12. Рішення Конституційного Суду України від 23.05.2001 № 6-рп/2001 (справа щодо конституційності статті 248-3 ЦПК України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9394>.
13. Керівні принципи регулювання діяльності політичних партій, прийняті Венеціанською Комісією на 84 пленарній сесії (Венеція, 15–16 жовт. 2010 р.) // Вибори та демократія. – 2011. – № 2. – С. 60–82.
14. Кодекс належної практики щодо політичних партій : Ухвалений Венеціанською Комісією на 77 пленарній сесії на основі коментарів пана К. Клоза Монтеро, Ж-К. Кольєра // Вибори та демократія. – 2010. – 1. – С. 84–120.
15. Павленко І. А. Інститут внутрішньопартійної демократії як чинник формування ефективної моделі державної влади [Електронний ресурс] / І. А. Павленко // Стратегічні пріоритети. № 4(9), 2008. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/9/3.pdf>.
16. Ерыгина В. И. Ограничения экстремизма в деятельности политических партий для защиты парламентской демократии / В. И. Ерыгина // Правоведение. – 2011. – № 1. – С. 44–59.
17. Політологія : навч. посібник / Гелей С. Д., Рутар С. М. – 5-те вид., переробл. і допов. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2004. – 645 с.
18. Нідермайер О. Внутрішньопартійна демократія / О. Нідермайер // Політичні партії в демократичному суспільстві. – К., 2001. – С. 23–40.
19. Лемак В. Політичні партії як інститут громадянського суспільства: проблеми правового регулювання в Україні / В. Лемак // Право України. – 2010. – № 7. – С. 18–23.
20. Богашева Н. Державний контроль щодо політичних партій у контексті свободи об'єднання / Н. Богашева // Вибори та демократія. – 2011. – № 4. – С. 36–41.

ВНУТРИПАРТИЙНА ДЕМОКРАТИЯ: ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

Мануйлов Е. Н., Толочко М. В.

Рассмотрен важный фактор партийной политики, один из критериев, который отличает настоящую партию, способную выполнять публичную политическую функцию – внутривнутрипартийную демократию. Проанализированы факторы, при соблюдении которых политическая партия может считаться демократической. Приведены модели внутривнутрипартийной демократии. Сделан вывод о необходимости регулирования внутренней деятельности партии для обеспечения надлежащего функционирования демократического общества.

Ключевые слова: демократия, политическая партия, внутривнутрипартийная демократия, организационная структура.

INTERNAL DEMOCRACY: PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Manuilov E. N., Tolochko M. V.

The important factor of party policy, which was analyzed, is one of the reasons, that indicates the true party. This party must be able to execute such a public political function as internal party democracy. The factors, observance of which will make possible for political party to be truly democratic, are also analyzed. The types/models of the internal party democracy are brought. The conclusion about the necessity to adjust the internal party activity for providing of the proper functioning of democratic society is made.

Key words: democracy, political parties, internal party democracy, the organizational structure.

УДК 316.7

В. В. Міхеева, кандидат історичних наук, доцент

МОЛОДЬ У ВІДТВОРЕННІ ДУХОВНОГО ЖИТТЯ

Проаналізовано процес духовного відтворення та роль у ньому молоді, суб'єкт та об'єкт духовного виробництва, його кінцева мета. Розглянуто питання про духовне споживання як процес освоєння духовних цінностей. Сформульовано основні функції молоді в духовному відтворенні.

Ключові слова : духовність, молодь, суспільство, духовне життя, відтворення, функції.